

AIREY PRIEŠ AIRIJĄ

1979 m. spalio 9 d. sprendimas

NEOFICIALI BYLOS SANTRAUKA IR BYLOS APLINKYBĖS

A. Esminiai faktai

1972 m. birželio mėnesį ponios Airey vyras, anksčiau nuteistas už jos užpuolimą, išvyko iš sutuoktinių namų Corke. Nuo to laiko jis ten gyventi negrįžo.

Airijoje negalima išsiskirti panaikinant santuoką, tačiau sutuoktiniai gali būti atleisti nuo pareigos gyventi kartu, jeigu sudaro tarpusavio atsiskyrimo sutartį arba gauna fizinio atsiskyrimo teismo nutartį, kurią gali priimti tik aukštesnysis teismas. Nesėkmingai mėginusi gauti savo vyro sutikimą pasirašyti atsiskyrimo sutartį, ponia Airey nuo 1972 m. bandė gauti teismo nutartį dėl fizinio atsiskyrimo. Ji konsultavosi su keliais advokatais, bet nesugebėjo rasti nė vieno, norėjusio veikti jos vardu. Šiuo metu Airijoje teisinė pagalba asmenims, siekiantiems gauti teismo nutartį dėl fizinio atsiskyrimo, nėra numatyta, o pati ponia Airey neturi pakankamai lėšų teismo proceso išlaidoms apmokėti.

B. Bylos nagrinėjimas Europos žmogaus teisių komisijoje

1973 m. birželio 14 d. pareiškimе ponia Airey inkriminavo, *inter alia*, šiuos pažeidimus:

- Konvencijos 6 straipsnio 1 §, nes jos teisė kreiptis į teismą su prašymu dėl fizinio atsiskyrimo faktiškai buvo paminta dėl pernelyg didelių teismo išlaidų;
- 8 straipsnio, nes valstybė nesugebėjo užtikrinti teisinės procedūros, kuri apibrėžtų teises ir įsipareigojimus, nustatomus šeimos klausimus reguliuojančių įstatymų;
- 13 straipsnio, nes ji negalėjo valstybinėse institucijose pasinaudoti efektyvia teisine gynyba dėl skundžiamų pažeidimų;
- 14 straipsnio ir 6 straipsnio 1 §, nes teismo nutartys dėl fizinio atsiskyrimo yra lengviau prieinamos galintiems sumokėti negu neturintiems finansinių išteklių.

1978 m. kovo 9 d. ataskaitoje Komisija išreiškė nuomonę:

- kad valstybės nesugebėjimas užtikrinti pareiškėjai efektyvią galimybę kreiptis į teismą siekiant gauti fizinį atsiskyrimą prilygsta Konvencijos 6 straipsnio 1 § pažeidimui (vienbalsiai);
- kad, remiantis ankstesne išvada, nebūtina tirti klausimų dėl 13 ir 14 straipsnio pažeidimo (vienbalsiai) arba dėl 8 straipsnio (dvylika balsų prieš vieną, vienas susilaikė).

SPRENDIMO IŠTRAUKA

DĖL TEISĖS

I. Pirminiai klausimai

16. Vyriausybė aiškino, kad ponios Airey skundas yra nepriimtinas, nes, pirma, jis yra aiškiai nepagrįstas ir, antra, ji neišnaudojo visų valstybės vidaus teisinės gynybos priemonių.

Komisijos nuomone, nors Teismo jurisdikcijai neginčijamai priklauso nustatyti visus faktinius ar teisinius klausimus, iškylančius nagrinėjant bylą, ne Teismo kompetencija klausimas, ar Komisija suklydo paskelbdama pareiškimą priimtinu. Bylos nagrinėjimo metu pagrindinis atstovas išreiškė nuomonę, kad Teismas, sprendamas apie bylos priimtumą, nagrinėja esminius bylos klausimus, o ne kaip apeliacinė instancija.

17. Šioje srityje Teismas remiasi dviem principais. Pirma, Komisijos sprendimas dėl priimtumo yra neskundžiamas; antra, bylą perdavus Teismui, pastarajam yra suteikiama visa jurisdikcija ir jis gali spręsti klausimus dėl priimtumo, kurie jau anksčiau buvo keliami Komisijoje (Žr., *inter alia*, 1978 m. rugsėjo 6 d. *Klass ir kiti* bylos sprendimą, serija A, Nr. 28, p. 17, § 32). Šių dviejų principų sujungimas rodo, kad svarstydamas tokius klausimus Teismas veikia ne kaip apeliacinė instancija, o paprasčiausiai įsitikina, ar yra patenkintos sąlygos, leidžiančios jam nagrinėti bylą iš esmės.

18. Realiai nekyla klausimo dėl Teismui pateikto Vyriausybės argumento, kad pareiškimas yra aiškiai nepagrįstas. Jis prilygsta tvirtinimui, kad šiuo atveju nėra net *prima facie* bylos prieš valstybę atsakovę. Todėl tvirtinimas yra prieštaravimas, į kurį Komisija privalo atsižvelgti prieš nusprendama dėl priimtumo (Konvencijos 27 straipsnio 2 §); išnagrinėjusi bylą iš esmės ir atmetusi visus tokius prieštaravimus, Komisija privalo pateikti nuomonę dėl to, ar buvo pažeidimas (31 straipsnis). Antra vertus, išvados, kad pareiškimas yra aiškiai nepagrįstas ar kad pažeidimo nėra, Teismui neturi reikšmės. Jo užduotis yra pateikti galutinį sprendimą, nurodantį, kad suinteresuota valstybė laikėsi arba, priešingai, pažeidė Konvenciją (50, 52 ir 53 straipsniai).

Kas kita argumentas, kad vidaus priemonės nebuvo išnaudotos. 26 straipsnyje nustatyta taisyklė „atleidžia valstybes nuo pareigos atsakyti prieš tarptautinę instituciją už jų veiksmus, kol jos turi galimybę ištaisyti padėtį neperžengdamos savo teisinės sistemos ribų” (Žr. 1971 m. birželio 18 d. *De Wilde, Ooms ir Versyp* bylos sprendimą, serija A, Nr. 12, p. 29, § 50); ji susijusi su galimybe iškelti klausimą dėl valstybės atsakomybės pagal Konvenciją. Taigi aišku, kad dėl tokio argumento gali kilti klausimų, skirtingų nuo tų, kurie yra susiję su inkriminuojamo pažeidimo esme.

Atitinkamai Teismas neprivalo priimti sprendimo dėl pirmojo Vyriausybės pateikto pirminio prieštaravimo, tačiau privalo tai padaryti dėl antrojo, juo labiau, kad pastarąjį prieštaravimą Vyriausybė pateikė Komisijai, todėl negali būti klausimo dėl jo atmetimo (Žr. jau minėtą *De Wilde, Ooms ir Versyp* bylos sprendimą, p. 30, § 54).

19. Vyriausybė mano, kad pareiškėja neišnaudojo visų vidaus teisinės gynybos priemonių.

(a) Pirmiausia ji tvirtino, kad pareiškėja galėjo sudaryti su savo vyru fizinio atsiskyrimo sutartį arba reikalauti „draudimo potvarkio” arba alimentų pagal 1976 m. aktą (žr. § 10 ir 12).

Teismas pabrėžia, kad pagal Konvencijos 26 straipsnį reikia išnaudoti tik tas vidaus teisinės gynybos priemones, kurios yra susijusios su skundžiamu pažeidimu. Ponios Airey inkriminuojamas pažeidimas tas, kad valstybė nesugebėjo jai užtikrinti galimybės kreiptis į teismą su prašymu dėl teismo nutarties gyventi atskirai. Tačiau nei teismo nutartyje dėl atsiskyrimo, nei nutartyje dėl „draudimo potvarkio” ar alimentų skyrimo nenumatyta tokia galimybė. Atitinkamai Teismas negali sutikti su pirmąja šio prieštaravimo dalimi.

(b) Antra, Vyriausybė pažymi, kad pareiškėja galėjo stoti prieš aukštesnįjį teismą ir be advokato pagalbos. Vyriausybė taip pat tvirtino, kad atsiskyrimo įteisinimas nebūtų pareiškėjai davęs jokios naudos.

Teismas primena, kad pagal tarptautinę teisę, kuria daugiausia pagrįstas 26 straipsnis, būtinos tik tokios priemonės, kurios drauge yra skirtos: „...suinteresuotiems asmenims ir ... pakankamos, t.y., galinčios atlyginti skundžiamą žalą” (Žr. jau minėtą *De Wilde, Ooms ir Versyp* bylos sprendimą, p. 33, § 60). Tačiau Teismas negalėtų nuspręsti, ar ponios Airey galimybė pačiai vesti savo bylą prilygsta „vidaus teisinės gynybos priemonei” aukščiau minėta prasme, ir tuo pat metu nepriimti sprendimo dėl jos skundo esmės pagal 6 straipsnio 1 §, būtent: inkriminuojamo efektyvaus priėjimo prie aukštesniojo teismo nebuvimo. Argumentas, kad atsiskyrimo įteisinimas nebūtų pareiškėjai davęs jokios naudos, yra glaudžiai susijęs su kitu šio skundo aspektu, būtent: ar buvo padaryta kokia nors reali žala. Todėl Teismas prideda likusią skundo dalį prie bylos esmės.

II. Dėl atskirai imto 6 straipsnio 1 §

20. 6 straipsnio 1 § skelbia:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas. Teismo sprendimas paskelbiamas viešai, tačiau demokratinėje visuomenėje moralės, viešosios tvarkos ar valstybės saugumo interesais spaudos atstovams ar visuomenei gali būti neleidžiama dalyvauti per visą procesą ar jo dalį, kai tai reikalinga dėl nepilnamečių ar bylos šalių privataus gyvenimo apsaugos, arba tiek, kiek, teismo nuomone, yra būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pakenktų teisingumo interesams.”

Ponia Airey cituoja 1975 m. vasario 21 d. *Golder* bylos sprendimą (serija A, Nr. 18), kur Teismas nusprendė, kad šioje dalyje įkūnyta teisė kreiptis į teismą nustatant civilinio pobūdžio teises ir pareigas; ji tvirtino, jog buvo pažeista aukščiau minėta nuostata, kadangi pernelyg didelės bylinėjimosi išlaidos apribojo jos teisę pradėti procesą aukštesniajame teisme siekiant gauti nutartį dėl atsiskyrimo įteisinimo.

Komisija vienbalsiai iš esmės pritarė šiam tvirtinimui, bet tam prieštaravo Vyriausybė.

21. Pareiškėja nori gauti sprendimą dėl atsiskyrimo įteisinimo. Nėra jokių abejonių, kad tokios bylos rezultatas yra „lemiamas asmeninėms teisėms ir pareigoms”, kurios *a fortiori* priskiriamos „civilinio pobūdžio teisėms ir pareigoms” pagal 6 straipsnio 1 §, todėl 6 straipsnio § 1 yra šiuo atveju taikytinas (Žr. 1978 m. birželio 28 d. *König* bylos sprendimą, serija A, Nr. 27, p. 30 ir 32, § 90 ir 95). Be to, šis klausimas nebuvo ginčijamas Teisme.

22. „6 straipsnio 1 § užtikrina kiekvienam teisę pateikti teismui ar tribunolui ieškinį, susijusį su jo civilinėmis teisėmis ir pareigomis” (Žr. jau minėtą *Golder* bylos sprendimą, p. 18, § 36). Taigi 6 straipsnio 1 § apima ponios Airey teisę kreiptis į aukštesnįjį teismą su pareiškimu dėl atsiskyrimo įteisinimo.

23. Todėl tikslinga apsvarstyti Vyriausybės teiginį, kad atsiskyrimo įteisinimas pareiškėjai neduoda jokios naudos (žr. § 19 (b)).

Teismas atmeta tokį aiškinimo būdą. Atsiskyrimo įteisinimas yra Airijos teisės numatyta priemonė ir turi būti prieinama kiekvienam, kuris patenkina joje nurodytas sąlygas. Individo reikalas pasirinkti, kurią teisinę priemonę naudoti, todėl net tuo atveju, jeigu ponios Airey pasirinkta priemonė iš tiesų būtų ne tokia tinkama jos konkrečiai padėčiai negu kitos, tai neturėtų jokios reikšmės.

24. Vyriausybė tvirtina, kad pareiškėja gali kreiptis į aukštesnįjį teismą, nes ji gali ten kreiptis be advokato pagalbos.

Teismas nemano, kad ši galimybė pati savaime yra įtikinama. Konvencijos paskirtis yra garantuoti konkrečias ir efektyvias teises, o ne teorines ar iliuzines (Žr., *mutatis mutandis*, 1968 m. liepos 23 d. *Belgian Linguistic* bylos sprendimą, serija A, Nr. 6, p. 31, *in fine* § 3 ir 4; aukščiau minėta *Golder* bylos sprendimą, 18 p., *in fine* § 35; 1978 m. lapkričio 28 d. *Luedicke, Belkacem ir Koç* bylos sprendimą, serija A, Nr. 29, p. 17-18, § 42; ir 1979 m. birželio 13 d. *Marckx* bylos sprendimą, serija A, Nr. 31, p. 15, § 31). Tai ypač sakytina apie teisę kreiptis į teismą atsižvelgiant į ypatingą vietą, kurią teisė į teisingą teismą užima demokratinėje visuomenėje (Žr., *mutatis mutandis*, 1970 m. sausio 17 d. *Delcourt* bylos sprendimą, serija A, Nr. 11, p. 15, § 25). Todėl turi būti nustatyta, ar ponios Airey dalyvavimas aukštesniajame teisme be teisininko pagalbos būtų efektyvus tuo požiūriu, kad ji galėtų pristatyti savo bylą teisingai ir įtikinamai.

Vyriausybė ir Komisija išreiškė priešingas nuomones. Teismui aišku, kad pareiškėjos padėtis būtų nepalanki, jeigu jos vyrui būtų atstovavęs advokatas, o jai nebūtų. Teismo nuomone, nerealu manyti, kad pareiškėja galėtų pati efektyviai vesti bylą, nepaisant savarankiškai veikiančioms šalims teisėjo teikiamos pagalbos, kurią akcentavo Vyriausybė.

Airijoje nutartį dėl atsiskyrimo įteisinimo galima gauti ne apygardos teisme,

kuriame procedūra yra palyginti paprasta, o tik aukštesniajame teisme. Airijos šeimos teisės specialisto pono Alan J. Shatter nuomone, aukštesnysis teismas yra sunkiausiai prieinamas teismas ne tik todėl, kad „už atstovavimą mokami mokesčiai yra labai dideli“, bet ir dėl to, kad „ieškinių pateikimo procedūra yra labai sudėtinga, ypač kai pateikiami ieškiniai dėl sutuoktinių atsiskyrimo“ (Family Law in the Republic of Ireland, Dublin 1977, p. 21).

Tokio pobūdžio procesas susijęs ne tik su delikačiais klausimais, t.y. reikalavimu įrodyti sutuoktinių neištikimybę, nenormalų elgesį ar, kaip šiuo atveju, žiaurumą. Faktams nustatyti gali pririnkti ekspertų parodymų, be to, gali reikėti surasti, iškviešti ir apklausti liudytojus. Negana to, šeimyniniai ginčai dažnai susiję su emocijomis, o tai trukdo objektyviai nagrinėti bylą.

Dėl šių priežasčių Teismas mano, kad mažai tikėtina, jog ponios Airey situacijoje esantis asmuo (žr. § 8) galėtų efektyviai vesti savo bylą. Ši nuomonė yra pagrįsta Vyriausybės atstovo atsakymais į Teismo pateiktus klausimus, kurie parodo, kad visose 255 bylose, vykusiose nuo 1972 m. sausio iki 1978 m. gruodžio Airijoje dėl atsiskyrimo įteisinimo, pareiškėjams be jokių išimčių atstovavo advokatai (žr. § 11).

Iš to, kas minėta aukščiau, Teismas daro išvadą, kad galimybė asmeniškai dalyvauti aukštesniajame teisme nesuteikia pareiškėjai efektyvios kreipimosi į teismą teisės, taigi tai nėra vidaus teisinės gynybos priemonė, kurią išnaudoti būtina pagal 26 straipsnį (žr. § 19(b)).

25. Vyriausybė siekia parodyti, kad *Golder* byla skiriasi nuo šios, nes pirmojoje pareiškėjo teisė kreiptis į teismą buvo apribota dėl objektyvios valstybės sudarytos kliūties, kai vidaus reikalų ministras uždraudė konsultuotis su advokatu. Vyriausybė tvirtino, kad, priešingai nei *Golder* byloje, šioje byloje nėra objektyvios kliūties, dėl kurios yra kalta valstybė, ir nėra tyčinio valstybės bandymo trukdyti kreiptis į Teismą; inkriminuojamas galimybės kreiptis į teismą apribojimas kyla ne dėl kokio nors valdžios institucijų veiksmo, bet išimtinai dėl ponios Airey asmeninių aplinkybių, dalyko, už kurį Airija negali būti laikoma atsakinga pagal Konvenciją.

Nors abiejų bylų aplinkybės iš tikrųjų yra skirtingos, Teismas negali sutikti su Vyriausybės išvada. Pirmiausia faktinė kliūtis gali pažeisti Konvenciją taip pat, kaip ir teisinė (žr. aukščiau minėtą *Golder* bylos sprendimą, p. 13, § 26). Be to, tam tikrais atvejais vykdydama Konvencijoje numatytas pareigas valstybė priversta imtis tam tikrų pozityvių veiksmų; tokiomis aplinkybėmis valstybė negali paprasčiausiai likti pasyvi ir „nėra jokios ... galimybės įžiūrėti skirtumą tarp veikimo ir neveikimo“ (žr., *mutatis mutandis*, aukščiau minėtą *Marckx* bylos sprendimą, p. 15, § 31 ir 1972 m. kovo 10 d. *De Wilde, Ooms ir Versyp* bylos sprendimą, serija A, Nr. 14, p. 10, § 22). Pareiga užtikrinti efektyvią teisę kreiptis į teismą laikoma viena iš šios kategorijos pareigų.

26. Pagrindinis Vyriausybės argumentas yra pagrįstas prieštaravimu Komisijos nuomonei, kad valstybė turėtų teikti nemokamą teisinę pagalbą ir nagrinėjant su civilinėmis teisėmis susijusius ginčus. Iš tikrųjų vienintelė aiški Konvencijos nuostata dėl nemokamos teisinės pagalbos, užfiksuota 6 straipsnio 3(c) §, yra susijusi su baudžiamosiomis bylomis ir pati savaime yra apribojimų objektas; be to, remiantis nusistovėjusiais Komisijos precedentais, 6 straipsnio 1 § negarantuoja jokios teisės į nemokamą teisinę pagalbą. Vyriausybė priduria, kad ratifikuodama Konvenciją Airija padarė išlygą dėl 6 straipsnio 3 (c) §, ketindama apriboti savo išpareigojimus baudžiamosios teisinės pagalbos srityje; tad *a fortiori* negali būti teigiama, kad ji besąlygiškai sutiko teikti neribotą teisinę pagalbą civilinėse bylose. Galiausiai, jos nuomone, Konvencija neturėtų būti interpretuojama kaip dokumentas, skatinantis Susitariančiųjų šalių socialinį ir ekonominį progresą; šis procesas gali vykti tik laipsniškai.

Teismas suvokia, kad tolesnis socialinių ir ekonominių teisių realizavimas labiausiai priklauso nuo aptariamoms valstybės padėties, būtent: nuo finansinės. Antra vertus, Konvencija turi būti interpretuojama turint omenyje šiuolaikines sąlygas (žr. aukščiau minėtą *Marckx* bylos sprendimą, p. 19, § 41) ir yra skirta realiai ir praktiškai individui apsaugoti, kiek tai susiję su jos reguliuojamomis sritimis (žr. § 24). Nors Konvencijoje iš esmės kalbama apie

civilines ir politines teises, tačiau jas įgyvendiniant daugelis įgyja socialinį ir ekonominį pobūdį. Todėl Teismas, kaip ir Komisija, mano, jog vien tik tai, kad Konvencijos interpretacija gali pereiti į socialinių ir ekonominių teisių sritį, neturėtų būti lemiamas veiksnys, kad Konvencija nebūtų interpretuojama apskritai; nėra griežtos ribos, kuri skirtų šią sritį nuo Konvencijos turinio.

Be to, Teismas nepritaria Vyriausybės požiūriui į Komisijos nuomonės reikšmę.

Būtų klaidinga apibendrinat daryti išvadą, kad galimybė pačiai vesti bylą aukštesniajame teisme nesuteikia poniai Airey efektyvios teisės kreiptis į Teismą; ši išvada neturi būti taikoma visoms su „civilinio pobūdžio teisėmis ir pareigomis“ susijusioms byloms ar bet kuriam tokių bylų dalyviui. Tam tikrais atvejais galimybė asmeniškai, be advokato pagalbos, stoti prieš teismą atitinka 6 straipsnio 1 § reikalavimus; gali būti atveju, kai tokia galimybė užtikrina net adekvataus kreipimosi į aukštesnįjį teismą teisę. Praktiškai daug kas priklauso nuo konkrečių aplinkybių.

Garantuodamas bylos šalims efektyvią kreipimosi į teismą teisę, kad būtų nustatytos jų „civilinio pobūdžio teisės ir pareigos“, 6 straipsnio 1 § valstybei palieka galimybę laisvai rinktis priemones šiam tikslui pasiekti. Šiuo metu Airijoje numatytas teisinės pagalbos sistemos kūrimas šeimos teisės srityje (žr. § 11) yra viena iš tokių priemonių, bet yra ir kitų, kaip antai: procedūros supaprastinimas. Bet kuriuo atveju ne Teismo funkcija nurodyti, jau nekalbant apie įsakymą, kurių priemonių turi būti imamasi; Konvencija tik reikalauja, kad individas turėtų galimybę naudotis efektyvia teise kreiptis į teismą tokiomis sąlygomis, kurios neprieštarauja 6 straipsnio 1 § (žr., *mutatis mutandis*, 1975 m. spalio 27 d. *National Union of Belgian Police* bylos sprendimą, serija A, Nr. 19, p. 18, § 39 ir aukščiau minėtą *Marckx* bylos sprendimą, p. 15, § 31).

Taigi aukščiau nurodyto 24 § pabaigoje esanti išvada nenumato, kad valstybė privalo suteikti nemokamą teisinę pagalbą ryšium su kiekvienu ginču, susijusiu su „civiline teise“.

Teismas sutinka, kad sprendimas dėl taip toli siekiančio įsipareigojimo buvimo nesiderintų su faktu, jog Konvencijoje nėra nuostatų dėl teisinės pagalbos tokiose bylose; 6 straipsnio 3 (c) § susijęs tik su baudžiamuoju procesu. Tačiau nepaisant, kad panašios nuostatos nėra numatytos civilinėse bylose, 6 straipsnio 1 § gali kartais priversti valstybę suteikti advokato pagalbą, kai tokia pagalba yra būtina užtikrinant kreipimosi į teismą efektyvumą ir kai teisinis atstovavimas yra privalomas, kaip kad numatyta kai kurių Susitariančiųjų šalių vidaus įstatymuose įvairioms bylų rūšims arba dėl procedūros ar bylos sudėtingumo.

Airijos padarytos išlygos dėl 6 straipsnio 3 (c) § negalima aiškinti kaip turinčios įtakos įsipareigojimams pagal 6 straipsnio 1 §, todėl ji nėra susijusi su šia byla.

27. Pareiškėja negalėjo surasti advokato, norinčio jai atstovauti atsiskyrimo įteisinimo byloje. Komisija priėjo išvadą, kad advokatai, su kuriais ji konsultavosi, nenorėjo veikti, nes ji nebūtų galėjusi apmokėti būsimų išlaidų. Vyriausybė prieštarauja šiai nuomonei, bet Teismas mano, kad ji yra tikėtina, ir jam nebuvo pateikta jokių įrodymų, galinčių paneigti šią nuomonę.

28. Atsižvelgdamas į visas šios bylos aplinkybes Teismas konstatuoja, jog poniai Airey nebuvo suteikta efektyvi teisė kreiptis į aukštesnįjį teismą dėl atsiskyrimo įteisinimo. Todėl buvo pažeistas 6 straipsnio 1 §.

III. Dėl 14 straipsnio ir 6 straipsnio 1 §

29. Pareiškėja tvirtina, kad teisminė atsiskyrimo įteisinimo priemonė yra lengviau prieinama turintiems finansinių išteklių negu jų neturintiems; todėl ji yra diskriminuojama dėl „nuosavybės“ pažeidžiant 14 straipsnį kartu su 6 straipsnio 1 §.

Komisija buvo tos nuomonės, kad atsižvelgiant į jos išvadas dėl 6 straipsnio 1 § nėra reikalo svarstyti pareiškimo dėl 14 straipsnio. Vyriausybė neišreiškė savo nuomonės šiuo klausimu.

30. 14 straipsnis nėra savarankiškas; jis yra ypatinga kiekvienos Konvencijos garantuojamos teisės apsaugos priemonė, t.y. nediskriminacija (Žr., *inter alia*, aukščiau minėtą *Marckx* bylos sprendimą, p. 15-16, § 32). Šias teises garantuojantys straipsniai gali būti pažeisti atskirai ir (arba) drauge su 14 straipsniu. Jeigu Teismas nenustato vieno iš šių straipsnių, nagrinėjamo atskirai arba drauge su 14 straipsniu, pažeidimo, jis taip pat privalo iširti bylą pagal pastarąjį straipsnį. Antra vertus, tokio tyrimo paprastai nereikalaujama, kai Teismas nustato atskirai nagrinėjamo pastarojo straipsnio pažeidimą. Padėtis yra priešinga, kai pagrindinis bylos aspektas yra aiškiai nevienodas požiūris į teisę naudotis aptariama teise, bet tai netaikoma šioje byloje konstatuotam 6 straipsnio 1 § pažeidimui; todėl Teismas nemato reikalo nagrinėti bylą pagal 14 straipsnį.

IV. Dėl 8 straipsnio

31. Ponia Airey tvirtina, kad neužtikrindama prieinamos teisinės procedūros šeimos teisės srityje Airija neužtikrino jos šeimos gyvenimo apsaugos ir todėl pažeidė 8 straipsnį, kuris nustato, kad:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje dėl valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ir moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.”

Savo ataskaitoje Komisija išreiškė nuomonę, kad atsižvelgiant į jos išvadas dėl 6 straipsnio 1 § jai nebuvo reikalo svarstyti pareiškimą pagal 8 straipsnį. Antra vertus, žodinio nagrinėjimo metu pagrindinis atstovas nurodė, kad buvo pažeistas ir šis straipsnis. Šį tvirtinimą Vyriausybė ginčijo.

32. Teismas nemano, kad galima teigti, jog Airija apribojo ponios Airey teisę į privatų ar šeimos gyvenimą: jos skundo esmė yra ne tai, kad valstybė veikė, o tai, kad valstybė nesugebėjo veikti. Nepaisant to, kad 8 straipsnio tikslas yra apginti asmenį nuo neteisėto valstybės institucijų kišimosi, jis ne tik verčia valstybę susilaikyti nuo tokio kišimosi: be šio negatyvaus įpareigojimo gali egzistuoti pozityvios pareigos, neatskiriamos nuo efektyvios asmeninio ar šeimos gyvenimo apsaugos (Žr. aukščiau minėtą *Marckx* bylos sprendimą, p. 15, § 31).

33. Airijoje įstatymas reguliuoja daug asmeninio ir šeimos gyvenimo aspektų. Kalbant apie santuoką, vyras ir žmona iš principo yra įpareigoti gyventi kartu, bet tam tikrais atvejais turi teisę pateikti prašymą dėl atsiskyrimo įteisinimo; tai prilygsta pripažinimui, kad dėl jų privataus ar šeimos gyvenimo gerbimo kartais būtina juos atleisti nuo pareigos gyventi kartu.

Tikroji pagarba privačiam ar šeimos gyvenimui įpareigoja Airiją užtikrinti, kad prireikus ši apsaugos priemonė būtų veiksmingai prieinama kiekvienam, kuris norėtų ją pasinaudoti. Tačiau ji nebuvo efektyviai prieinama pareiškėjai: ji negalėjo siekti teisinio *de facto* atsiskyrimo su savo vyru pripažinimo, nes jos padėtis neleido jai kreiptis aukštesnįjį teismą (žr. § 20-28). Todėl ji buvo 8 straipsnio pažeidimo auka.

V. Dėl 13 straipsnio

34. Ponia Airey, teigdama, kad jai nebuvo suteikta galimybė valstybinėje institucijoje pasinaudoti efektyvia teisinės gynybos priemone ryšium su skundžiamais pažeidimais, galiausiai remiasi 13 straipsniu, kuris nustato, kad:

„Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipiantis į valstybės instituciją nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas.”

Komisija buvo tos nuomonės, kad, atsižvelgiant į jos su 6 straipsnio 1 § susijusias išvadas, nėra reikalo svarstyti pareiškimą pagal 13 straipsnį. Vyriausybė nepateikė nuomonės šiuo klausimu.

35. Ponia Airey norėjo įgyvendinti savo teisę pagal Airijos įstatymus ir pradėti teisminį procesą dėl atsiskyrimo įteisavimo. Teismas jau yra nurodęs, kad tokios bylos yra susijusios su „civilinio pobūdžio teisėmis“ pagal 6 straipsnio 1 § (žr. § 21) ir kad Airija privalo pagal 8 straipsnį sudaryti poniai Airey realią galimybę vesti bylą, kuri leistų jai įgyvendinti savo teisę į asmeninį gyvenimą (žr. § 33). Kadangi 13 straipsnis ir 6 straipsnio 1 § šioje konkrečioje byloje vienas kitą papildo, Teismas nemato būtinybės nustatyti, ar buvo laikomasi pirmojo straipsnio reikalavimų: šie reikalavimai yra ne tokie griežti palyginus su pastarojo straipsnio reikalavimais ir šiuo atveju pastarasis juos visiškai absorbuoja (žr., *mutatis mutandis*, aukščiau minėtą 1971 m. birželio 18 d. *De Wilde, Ooms ir Versyp* bylos sprendimą, p. 46, § 95).

VI. Dėl 50 straipsnio

36. Bylos nagrinėjimo metu pareiškėjos advokatė informavo Teismą, kad, nustačius Konvencijos pažeidimą, jos klientė norėtų gauti 50 straipsnyje numatytą teisingą atlyginimą pagal tris punktus: efektyvus naudojimas teisine priemone siekiant nutraukti santuoką; piniginė kompensacija už jos patirtą skausmą, kančias ir dvasinius pergyvenimus bei piniginė kompensacija už patirtas išlaidas, daugiausia susijusias su advokatų darbo apmokėjimu, ir kitas specialias sąnaudas. Pastarieji du punktai nebuvo kiekybiškai įvardyti.

Vyriausybė nepateikė jokių pastabų dėl 50 straipsnio taikymo.

37. Šis iškeltas pagal Teismo taisyklių 47 bis taisyklę klausimas nėra parengtas, kad būtų galima priimti sprendimą. Todėl Teismas privalo atidėti šio klausimo sprendimą ir nustatyti tolesnę procedūrą, atsižvelgdamas į valstybės atsakovės ir pareiškėjos susitarimo galimybę (Teismo taisyklių 50 taisyklė, § 3 ir 5).

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS

I. Dėl Vyriausybės pirminio paaiškinimo

1. Vienbalsiai *atmetė* Vyriausybės teiginį dėl akivaizdaus pareiškimo nepagrįstumo;
2. Šešiais balsais prieš vieną *atmetė* pirmą Vyriausybės prieštaravimo dalį, kad nebuvo išnaudotos visos vidaus teisinės gynybos priemonės (§ 19 (a));
3. Vienbalsiai *pridėjo* prie esmės antrąją aukščiau paminėto prieštaravimo dalį (§ 19 (b)), bet šešiais balsais prieš vieną *atmetė* ją išnagrinėjęs iš esmės.

II. Dėl bylos esmės

4. Penkiais balsais prieš du *nusprendė*, kad buvo pažeistas atskirai imto Konvencijos 6 straipsnio 1 §;
5. Keturiomis balsais prieš tris *nusprendė*, kad nebūtina nagrinėti bylą ir pagal 14 straipsnį drauge su 6 straipsnio 1 §;
6. Keturiomis balsais prieš tris *nusprendė*, kad buvo pažeistas 8 straipsnis;
7. Keturiomis balsais prieš tris *nusprendė*, kad nėra būtina nagrinėti bylą pagal 13 straipsnį;
8. Vienbalsiai *nusprendė*, kad klausimas dėl 50 straipsnio taikymo dar nėra parengtas, kad būtų galima priimti sprendimą;
todėl,
 - (a) *atidėjo* viso minėto klausimo sprendimą;
 - (b) *kvietė* Komisiją per du mėnesius nuo šio sprendimo paskelbimo dienos pateikti Teismui Komisijos pasiūlymus dėl šio klausimo, taip pat pranešti apie bet kokią taikų susitarimą, kurį galėtų pasiekti Vyriausybė ir pareiškėja;

(c) *atidėjo* klausimo apie tolesnę procedūrą sprendimą.

Sudaryta anglų ir prancūzų kalbomis, abiem tekstams esant autentiškiems, Žmogaus teisių rūmuose, Strasbūre, 1979 m. spalio 9 d.

Marc-André EISSENAS
Sekretorius

Gérardas J. WIARDA
Pirmininkas

Pagal Konvencijos 51 straipsnio 2 § ir Teismo taisyklių 50 taisyklės 2 § prie šio sprendimo yra pridedamos atskirosios teisėjų nuomonės.

NEPRITARIANČIO TEISĖJO O'DONOGHUE NUOMONĖ

Aš negaliu sutikti su Teismo sprendimo pagrindine kryptimi ir esminėmis išvadoms; todėl manau, kad pirmiausia turėčiau pateikti bendrą poziciją ir tada trumpai aptarti Teismo sprendimus pagal atskirus Konvencijos straipsnius.

A. *Bendrosios pastabos*

Niekas neginčija, kad Konvencija nenumato teisės į nemokamą teisinę pagalbą civilinėse bylose. Šią išvadą galima padaryti remiantis daugybe bylų ir įvykių, kurių pasekmė - 1978 m. kovo mėnesį priimta Ministrų Komiteto rezoliucija (78) 8. Po to vyko daug diskusijų ir jausmingų svarstymų, ar tikslinga sudaryti sąlygas teikti šios srities pagalbą ir konsultacijas. Rezoliucija rekomenduoja valstybių narių vyriausybėms „atsižvelgiant į aplinkybes imtis visų, jų nuomone, būtinų priemonių arba jas stiprinti, siekiant laipsniškai įgyvendinti Rezoliucijos priede nustatytus principus”. Šie principai apėmė nemokamą teisinę pagalbą nepasiturintiems asmenims ir jų konsultavimą. Nuoroda į laipsnišką šių principų įgyvendinimą rodo, kad buvo pripažinta, jog padėtis visose valstybėse, Konvencijos dalyvėse, nėra vienoda. Teismas buvo informuotas apie Vyriausybės atsakovės planus iki 1979 m. pabaigos pateikti įstatymą, įvedantį teisinę pagalbą šeimos bylose. Atsižvelgiant į tai, kad valstybės vėluoja priimti socialinei padėčiai gerinti skirtus teisės aktus, aš nemanau, kad šis įsipareigojimas rodo kokį nors nepateisinamą vėlavimą, susijusį su Ministrų Komiteto rekomendacijų įgyvendinimu.

Žinodama, kad Konvencijoje nenurodyta teisė į teisinę pagalbą, pareiškėja pateikia skundą, kad jai buvo trukdoma pasinaudoti teise kreiptis į aukštesnįjį teismą dėl tokios teisinės pagalbos nebuvimo. Šis tvirtinimas pagrindžiamas cituojant Teismo *Golder* bylos sprendimą. Reikia pažymėti, kad tuo atveju buvo pozityvus apribojimas, trukdantis *Golder* kreiptis į teismą, tačiau poniai Airey kreiptis į aukštesnįjį teismą jokios kliūties ar trukdymo nėra (Jau nekalbama apie bet kurio profesionaliai neparengto asmens teisę ir laisvę pradėti ir vesti civilinę bylą bet kuriame Airijos teisme be jokio teisininko pagalbos ar įsikišimo.) Nėra jokių įrodymų, kad poniai Airey dėjo kokių nors pastangų ir formaliai ar neformaliai bandė kreiptis į aukštesnįjį teismą ar su juo susisiekti. Tuo pat metu ponios Airey pateikti dokumentai rodo, kad ji netrukdoma bendravo su Žmogaus teisių komisija ir nuolat susirašinėjo su bažnyčios institucijomis dėl santuokos anuliuavimo.

Vagrancy byloje valstybės nesugebėjimas pagal įstatymą nustatyti, kuris teismas kompetentingas nagrinėti skundus pagal Konvencijos 5 straipsnio 4 §, buvo paskelbtas kaip sudarantis pažeidimą. Šioje byloje tokio neveikimo nėra. Aukštesniajame teisme atsiskyrimo įteisinimo teisinė priemonė, kuriai jau šimtas metų, vis dar yra prieinama poniai Airey. Šios priemonės senoviškumas ir netobulos pasekmės, netgi esant teigiamam sprendimui, matyt, yra viena iš priežasčių, dėl kurių šia priemone naudojamosi vis rečiau. Tačiau yra ir kitas paaiškinimas. Šio proceso apibūdinimas kaip ieškinyš dėl ištuokos *a mensa et thoro* veda prie painiavos, kadangi sutuoktinių atsiskyrimas skiriasi nuo ištuokos tuo požiūriu, kaip šis terminas paprastai suprantamas, t.y. ištuoka *a vinculis*. Atsiskyrimą lengviau pasiekti šalių

susitarimu ir, jeigu reikalinga apsauga dėl grasinimų ar fizinio smurto, „draudimo potvarki“ galima gauti vietos teisme. Nutartis dėl sutuoktinių atsiskyrimo, priimta remiantis ieškiniu dėl ištuokos *a mensa et thoro*, neturi įtakos šalių santuokinei padėčiai ir nenutraukia santuokos. Tuo pat metu aš sutinku, kad pati ponija Airey turi pasirinkti norimą teisminę procedūrą.

Reikėtų atkreipti dėmesį į faktus ir į ataskaitos 14 § teiginį, kad Komisija nenustatė jokių faktų, susijusių su Timothy Airey elgesiu ir su pareiškėjos prieš jį pateiktais kaltinimais. Yra pakankamai medžiagos, rodančios, kad Airey santuoka iširo. Suprantama, kad jo žmonos advokatas turėtų Timothy Airey apibūdinti kaip smurtautoją ir girtuoklį, kurio žmona gūžiasi iš siaubo. Kokie faktai tai liudija? Tikrai vieną kartą ponija Airey kreipėsi į teismą dėl to, kad vyras ją sumušė, ir 1972 m. sausio mėnesį teisėjas nubaudė atsakovą 25 pensų bauda, tačiau atsisakė priimti įsakymą dėl jo tolesnio elgesio. Šie Teisėjo veiksmai pasiteisino, nes nuo 1972 m. žmona nepateikė prieš Timothy Airey jokių skundų, kad jis bandytų artintis prie šeimos namo ar į jį įeiti, ar grasintų tai padaryti. Be to, iki 1978 m. gruodžio mėnesio, kol tapo bedarbiu, vyras mokėjo teismo nustatytus alimentus. Faktiškai tuo metu vyras ir žmona buvo visiškai atsiskyrę. Man atrodo keista, kad nebuvo jokių bandymų gauti iš Timothy Airey kokį nors pareiškimą, išskyrus tvirtinimą, kad jis atsisakė atvykti į savo žmonos advokatų biurą pasirašyti atsiskyrimo aktą. Tenka apgailestauti, kad Teismas nematė reikalo susilaikyti, kaip kad padarė Komisija, nekomentuodamas pono Airey elgesio.

Kita priežastis, dėl kurios teisminė atsiskyrimo priemonė yra taip retai naudojama, be abejo, yra ta, kad sprendimas nepanaikina santuokos. Būtų naivu manyti, kad nuo 1857 m. iki 1922 m. Jungtinėje Karalystėje ištuoka *a vinculis* buvo airiams įmanoma. Tai buvo pirmosios instancijos procesas Airijos teismuose, o galutinis sprendimas priklausė nuo visagalių Lordų Rūmų, tik jie galėjo išvesti iš užburto rato. Šia priemone nuo 1857 m. iki 1922 m. buvo pasinaudota tik daugiau negu 20 kartų; faktiškai teigiant, kad ji suteikė eiliniams Airijos piliečiams galimybę teisiškai nutraukti santuoką, sudaromas klaidingas įspūdis.

Dabartinės Airijos Konstitucijos nustatyta tvarka nekelia jokių abejonių. Kai kuriems Teismo nariams gali būti sunkoka suprasti šios nuostatos griežtumą, tačiau reikėtų suvokti, kad daugiau nei šimtą metų siekiantiems nutraukti santuoką asmenims dėl Airijos teisės buvo daug kliūčių.

Teismas visada buvo atsargus ir susilaikydavo nuo rekomendacijų ar siūlymų, susijusių su valstybių narių teisės konstituciniais ar juridiniais pakeitimais.

Pastaruoju metu kelios valstybės narės pakeitė daug įstatymų, leidžiančių nutraukti santuoką. Aš nežinau, kad kada nors būtų buvę tvirtinama, jog kuriame nors Konvencijos straipsnyje nurodyta, kad ištuokos įstatymai būtini arba jie draudžiami. Įstatymų, leidžiančių nutraukti santuoką, yra didelė įvairovė ir visiškai suprantama, kad šiuo metu Airijos Konstitucijoje griežtai įtvirtinta draudimo pozicija yra kažkas sunkiai suprantamo ir pripažįstamo tų valstybių žmonėms, kur ištuoką galima gauti lengvai ir greitai.

B. Konkrečios pastabos dėl sprendimo

11 §

Iš 255 ieškinių buvo tik 30 teismo sprendimų dėl sutuoktinių atsiskyrimo; tai patvirtina mano nuomonę, kad ši archajinė procedūra menkai patraukli daugeliui į santuokinius ginčus įtrauktų šalių ir daugiausia yra taikoma, kai iškyla klausimų dėl vaikų globos ar santuokinio turto pasidalijimo. Teismui nežinoma, ar Timothy Airey būtų ginčijęs ieškinį, ar būtų priešinęsis siūlymui įteisinti atsiskyrimą. Mes tegalime apie tai spręsti pagal jo elgesį nuo 1972 m., kai vykdydamas sprendimą mokėti alimentus jis faktiškai pripažįsta atsiskyrimą. Rėmimasis statistinėmis lentelėmis nustatant absoliučius principus visais sutuoktinių šeimyninių ginčų atvejais kelia nusivylimą, o duomenų apie intymių vyro ir žmonos ryšių delikatumą ir įvairumą dažniausiai kompiuteriu apdoroti neįmanoma.

13 §

Nėra nieko, kas pagrįstų skundą, jog Timothy Airey kada nors būtų buvęs laikomas alkoholiku, o faktą, kad jis iki 1978 m. dirbo ir visus tuos metus mokėjo alimentus, turėjo pripažinti Teismas, priimdamas bet kurį sprendimą. Aš nesu girdėjęs, kad kokioje nors valstybėje būtų buvęs sukurtas efektyvus ir rezultatyvus procesas, kad būtų galima išreikalauti alimentus iš pinigų neturinčio vyro.

18 §

Aš manau, kad pralaimėjimo *Vagrancy* byloje priežastis ta, kad Belgijos valstybė nenumatė savo įstatymuose nepriklausomo teismo, kuris nagrinėtų ir spręstų skundus pagal Konvencijos 5 straipsnio 4 §. Šiuo atveju yra kitokia padėtis, ir toks teismas, turimas omenyje aukštesnysis teismas, yra ir buvo metų metus. Todėl ši byla neturi jokio ryšio su *Vagrancy* byla.

19 §

Pažymėtina, kad, kitaip nei kitose valstybėse, pagal Airijos teisę bet kuris negalintis kreiptis į advokatą asmuo turi teisę siekti aukštesniojo teismo pagalbos ir ją gauti. Šioje byloje man ypač padėtų ir pagelbėtų aukštesniojo teismo duomenys, jeigu juos būtų galima gauti, apie tai, ar ponios Airey pateiktos Komisijai informacijos pakaktų aukštesniajam teismui, kad būtų priimtas sprendimas dėl atsiskyrimo įteisinimo. Kadangi tokių duomenų apie šį svarbų klausimą nėra, pagrįstai kyla abejonė ir aš nerandu reikalingų įrodymų, kad nustatyčiau 6 straipsnio pažeidimą.

20 §

Skirtumas tarp šios bylos ir *Golder* bylos sprendimo man atrodo akivaizdus. Poniai Airey nebuvo daroma jokių draudimų ar kliūčių. Teisinės pagalbos nebuvimas (teisės, kurios civilinėse bylose Konvencija negarantuoja), mano nuomone, negali ir neturi būti aiškinamas taip, kad būtų galima daryti niekuo nepagrįstą išvadą, kad aukštesnysis teismas nebūtų nagrinėjęs ponios Airey bylos.

24 §

Aš sutinku, kad Konvencijoje garantuotos teisės privalo būti konkrečios ir efektyvios. Klausimas šioje byloje būtų paprastas. Ar buvo žiaurumo įrodymų? Šioje byloje priimti sprendimą, kad buvo pažeistas 6 straipsnis, reikštų nukrypti nuo principo, kurį aš laikiau pagrindiniu – kad Konvencija buvo pažeista, turi patvirtinti įrodymai. Pažeidimai negali būti numanomi, be jokių įrodymų, kaip teiginys, kad asmeniškai ponios Airey aukštesnysis teismas nebūtų išklauses. Pagal 11 § aš jau komentavau keletą atvejų, kai dėl ieškinio buvo priimtos nutartys dėl atsiskyrimo. Aš vėl nurodyčiau savo bendrąsias pastabas dėl santuokos teisės unikalumo Airijoje ir sunkumus, kuriuos patiria nesusipažinę su jos istorija ir ypatybėmis.

25 §

Aš turiu pabrėžti, kad nepritariu Teismo išvadai šiuo klausimu. Žinoma, trukdymas galėtų pažeisti Konvenciją, jeigu būtų tokio trukdymo įrodymų. Čia aš privalau dar kartą pabrėžti, kad tokių įrodymų nėra, ir mums belieka tik spėlioti ar daryti numanomas išvadas.

26 §

Teismas turėjo pripažinti, kad ne visais atvejais reikalaujama, jog kreipiantis į aukštesnįjį teismą pagal 6 straipsnį byloje būtina advokato pagalba ar dalyvavimas. Pareiškimai dėl *Habeas Corpus* yra dažnai pateikiami bet kuriam aukštesniojo teismo teisėjui labai neformaliai ir be teisinės pagalbos; jie gali apimti bet kurią skundo objektu galinčią būti sulaikymo formą, net jeigu jis susijęs su civilinio pobūdžio byla. Tačiau nepaisant šio pripažinimo, atrodo, kad Teismas nemano, jog ponios Airey padėtis būtų buvusi panaši į tą, kai ji skundėsi, jog ji ir vienas jos mažametis vaikas buvo neteisėtai sulaikytas.

27 §

Byloje neatsispindi faktas, kad iš kurio nors poniją Airey konsultavusio advokato buvo bandyta gauti kokių nors duomenų. Taigi tai dar kartą rodo, kad sprendime yra išvadų, pateiktų be jokių patvirtinančių įrodymų. Aš niekaip negaliu pripažinti Konvencijos pažeidimo ten, kur remiamasi „numanomomis išvadomis“.

28 §

Dėl šioje nuomonėje nurodytų priežasčių 6 straipsnio 1 § pažeidimo aš nenustačiau.

29 ir 30 §

Aš nerandu jokių diskriminacijos pagal 6 ir 14 straipsnius įrodymų.

31-33 §

Dėl aukščiau paminėtų priežasčių aš negaliu nuspręsti, kad buvo nustatytas 8 straipsnio pažeidimas.

34 ir 35 §

Tai išplaukia iš mano aukščiau pareikštos nuomonės, kad jokio 13 straipsnio pažeidimo nebuvo nustatyta.

36 ir 37 §

Teisingo atlyginimo klausimas pagal 50 straipsnį, žinoma, turi būti atidėtas.

NEPRITARIANČIO TEISĖJO THÓR VILHJÁLMSOŪ NUOMONĖ

Šioje byloje nėra ginčijama, kad kreipdamasi į Airijos aukštesnįjį teismą dėl atsiskyrimo įteisinimo pareiškėja ponija Johanna Airey negalėjo sumokėti visų teisinio atstovavimo išlaidų. Ji tvirtino, kad Konvencijos 6, 8, 13 ir 14 straipsniai buvo pažeisti. Buvo pateikti su bylos faktais susiję teisiniai dokumentai, bet Vyriausybė atsakovė Teisme primygtinai teigė, kad Komisija bylą turėjo paskelbti nepriimtina.

Man atrodo, priimtina pradėti nagrinėti iškeliant klausimą, ar Vyriausybė atsakovė yra įpareigota pagal Konvenciją suteikti pareiškėjai teisinę pagalbą ir taip finansiškai sudaryti jai galimybę kreiptis į aukštesnįjį teismą dėl atsiskyrimo įteisinimo.

Niekas neginčija, kad pareiškėja formaliai turi galimybę kreiptis į aukštesnįjį teismą. Nėra jokios ministro ar pareigūno priimtose teisinės taisyklės ar sprendimo, dėl kurio ji negalėtų pasinaudoti aukštesniojo teismo teisės gynimo priemonėmis.

Taigi sunkumai, kurie, anot pareiškėjos, neleidžia jai pasinaudoti teisės gynimo priemone, formaliai jai prieinama pagal Airijos teisę, yra faktinio pobūdžio. Šie sunkumai visai nesuję arba bent jau labai mažai susiję su mokesčiais, kuriuos ji būtų turėjusi sumokėti

į Airijos išdą. Mokesčiai iš esmės būtų buvę skirti jai aukštesniajame teisme atstovavusiems teisininkams.

Turėdamas tai omenyje, aš nedvejodamas, bet, žinoma, apgailestaudamas turiu prieiti išvadą, kad pareiškėjos byla pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 § neegzistuoja. Aš neradau šioje nuostatoje jokio įpareigojimo Susitariančiosioms šalims civilinėse bylose suteikti nemokamą teisinę pagalbą, kuri ir yra šios bylos objektas. Pagal Konvenciją individas gali ar negali reikalauti įgyvendinti jo teises dėl keleto priežasčių, viena iš jų yra individo finansinė padėtis. Žinoma, tenka apgailestauti, kad taip yra. Siekdamas ištaisyti šią padėtį Konvenciją ratifikavusios valstybės ėmėsi ir imasi daugybės priemonių, taip skatindamos ekonominį ir socialinį mūsų Žemės pusrutulio vystymąsi. Konvencijos pagrindą sudarančios idėjos, kaip ir jų formuluotė, aiškiai rodo, kad šis dokumentas yra susijęs su kitomis problemomis, nei mes susiduriame šioje byloje. Prieš karą ir skurdą negalima kovoti plačiai aiškinant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją. Kai Konvencijoje teigiama, kad finansinė galimybė kažkam pasinaudoti joje garantuota teise yra tokia svarbi, kad turi būti laikoma integralia teisės dalimi, tai yra aiškiai nurodoma. Ši nuostata aiškiai išdėstyta 6 straipsnio 3 §. Kai taip nėra, Konvencijoje nieko nekalbama, kaip, kada ir kokie finansiniai ištekliai turi būti suteikiami. Bet koks kitas Konvencijos aiškinimas, bent jau esant šiai žmogaus teisių vystymosi stadijai, sukeltų problemų, kurių platumo ir sudėtingumo neįmanoma numatyti, bet jos neabejotinai išeitų už Konvencijos ir jos institucijų kompetencijos ribų.

Kalbant apie tariamą Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą, akivaizdu, kad čia yra remiamasi tais pačiais faktais, kaip ir ieškinyje pagal 6 straipsnio 1 §. Mano nuomone, tai yra dirbtinis 8 straipsnio aiškinimas norint prieiti išvadą, kad pareiga saugoti ponios Airey asmeninį ir šeimos gyvenimą taip pat apima ir pareigą padėti jai siekti įteisinti atsiskyrimą aukštesniajame teisme. Todėl aš manau, kad pakanka remtis tuo, kas aukščiau pasakyta apie pareigos teikti finansinę paramą pagal Konvenciją nebuvimą. Mano nuomone, tai tiek pat svarbu 8 straipsnio atžvilgiu, kaip ir 6 straipsnio 1 § atžvilgiu.

Nors aš manau, jog šioje byloje nebuvo nei 6 straipsnio 1 §, nei 8 straipsnio pažeidimų, negalima paneigti, kad bylos aplinkybės patenka į aukščiau minėtų nuostatų veikimo sritį. Todėl yra teisinė galimybė nustatyti vieno arba abiejų aukščiau minėtų straipsnių pažeidimą nagrinėjant kartu su 14 straipsniu. 14 straipsnis, *inter alia*, nustato, kad naudojimasis Konvencijoje nustatytais teisėmis turi būti garantuojamas be diskriminacijos dėl nuosavybės. Teisinių kliūčių, trukdančių pareiškėjui kreiptis į aukštesnįjį teismą nėra. Tariami sunkumai yra faktinio pobūdžio. Be to, šie sunkumai, ko gero, susiję su jos ir teisininkų, o ne su Airijos Vyriausybės santykiais. Atsižvelgdamas į tai ir į aukščiau išdėstytus pagrindinius argumentus, aš nenustačiau 14 straipsnio pažeidimo šioje byloje.

Pareiškėja rėmėsi Konvencijos 13 straipsniu, tvirtindama, kad jai nebuvo suteiktos „veiksmingos teisinės gynybos priemonės valstybės institucijoje“, kai ji siekė pagal 6 straipsnio 1 §, bei 8 ir 14 straipsnius garantuojamos pagarbos. Nei Vyriausybė, nei Komisija savo pareiškimuose ar žodinio bylos nagrinėjimo metu plačiau nenagrinėjo su 13 straipsniu susijusių argumentų. Iš Komisijos ataskaitos galima spręsti, kad pareiškėja tvirtino, jog pažeidimą sudarė alternatyvios teisinės priemonės, kompensuojančios teisinės pagalbos sistemos nebuvimą, trūkumas. Šis argumentas suponuoja 6 straipsnio 1 § bei 8 ir (ar) 14 straipsnių pažeidimą ir todėl, mano nuomone, yra netinkamas. Kitas ir galbūt svarbesnis argumentas galėtų būti tas, kad pareiškėja, įtarusi, kad pažeidžiamos Konvencijoje išdėstytos jos teisės, turėjo teisę į veiksmingą teisinės gynybos priemonę, kad išsiaiškintų, ar ji turėjo teisę į teisinę pagalbą, ar ne. Toks argumentas atitiktų Teismo *Klass ir kiti* bylos sprendimą (1978 m. rugsėjo 6 d. sprendimas, serija A, Nr. 28, p. 28-29, § 62-64). Tačiau šis argumentas nebuvo Teisme išvystytas ir nėra įrodymų, kad pareiškėja negalėjo pasinaudoti visiems piliečiams įprastomis prieinamomis priemonėmis kreiptis į Vyriausybę ar teismus dėl šio klausimo be pernelyg didelių teisminių išlaidų. Dėl šių priežasčių aš nenustačiau jokio 13 straipsnio pažeidimo šioje byloje.

NEPRITARIANČIO TEISĖJO EVRIGENIS NUOMONĖ

Labai apgailestaudamas negalėjau sutikti su Teismo dauguma dėl trijų klausimų. Žemiau nurodytos pastabos pagrindžia mano nepritarimą.

1. Pareiškėja tvirtina, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis ir 6 straipsnio 1 §. Būtent: ji skundžiasi esanti diskriminacijos dėl nuosavybės auka, nes, atsižvelgiant į jos finansinę padėtį, didelės atsiskyrimo įteisinimo bylos nagrinėjimo kainos faktiškai užblokavo jai galimybę kreiptis į teismą.

Teismas turėjo išnagrinėti šį ieškinį. Viena vertus, remiantis tokiu pat kaip ir sprendime išdėstytu požiūriu ir vadovaujantis jo formuluote (žr. § 30), negali būti jokių abejonių, kad paduodama minėtą skundą pareiškėja skundėsi dėl „aiškiai nevienodo elgesio“, pagrįsto nuosavybe, kuris ir yra šios bylos „pagrindinis aspektas“. Antra vertus, tai, kad Teismas nustatė atskirai imto 6 straipsnio 1 § pažeidimą, neatleido Teismo nuo bylos nagrinėjimo ir pagal 14 straipsnį. Mano nuomone, Teismas elgiasi teisingai, kai savo sprendimo 30 § atsižvelgia į 14 straipsnį ir daro skirtumą, priklausantį nuo to, ar buvo pažeistos tam tikros Konvencijos nuostatos. Kalbant apie diskriminaciją naudojantis Konvencijoje numatytais teisėmis, susiduriama su 14 straipsniu, kuris nustato, ar ši diskriminacija susijusi su Konvencijoje numatyta teise ar išeina už jos ribų. Žodis „naudojimasis“ pagal 14 straipsnį privalo apimti visas aplinkybes, kokios tik gali atsirasti tarp dviejų kraštutinių - aiškaus Konvencijos saugomos teisės atmetimo ir visiško šios teisės įgyvendinimo nacionalinėje teisės sistemoje. Dėl šių priežasčių aš atsakiau teigiamai į klausimą, ar buvo būtina priimti sprendimą dėl galimo 14 straipsnio pažeidimo, imto kartu su 6 straipsnio 1 § (sprendimo rezoliucinės dalies 5 punktas).

2. Aš balsavau, už tai, kad nebuvo pažeistas 8 straipsnis (žr. sprendimo § 31 - 33 ir rezoliucinės dalies 6 punktą). Faktiškai negalėjau įžvelgti tiesioginio ar netiesioginio šių nuostatų saugomos teisės pažeidimo. Mano nuomone, Teismui pateikti faktai rodo ne su materialine teise, o su jos procedūriniu antstatu susijusį pažeidimą, ir todėl jį apima ir absorbuoja 6 straipsnio 1 §.

3. Mano nuomone, Teismas turėjo imtis nagrinėti skundą, pagrįstą 13 straipsnio pažeidimu (žr. sprendimo § 34 - 35 ir rezoliucinės dalies 7 punktą). 6 straipsnio 1 § nurodomas teisminis bylos nagrinėjimas yra susijęs su civilinėmis teisėmis, šioje byloje - su teise įteisinti atsiskyrimą. Kita vertus, 13 straipsnyje paminėta teisinė priemonė nurodo pagrindines Konvencijos saugomas teises. Šioje byloje - tai teisė kreiptis į teismą pagal 6 straipsnio 1 §. Todėl dvi nuostatos viena kitos neperdengė ir neabsorbavo.